

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag

12 januari 2004

Ons kenmerk

IB/2004/645

Onderwerp

buitenlandse werkbezoeken najaar 2003

Graag informeer ik u over een drietal buitenlandse werkbezoeken die ik in het najaar van 2003 heb gebracht aan:

- Sint Petersburg en Moskou (27 september – 1 oktober)
- Berlijn (7-10 december 2003)
- Boedapest (11 december 2003).

Een beknopt verslag van de gevoerde besprekingen met mijn ambtscollega's, evenals van overige programmaonderdelen, zend ik u bijgaand ter kennisname. Tevens zend ik u afschrift van de Memoranda of Understanding voor onderwijssamenwerking met respectievelijk Rusland en Hongarije en de Letter of Intent voor Onderzoekssamenwerking met Hongarije.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(Maria J.A. van der Hoeven)

Werkbezoek aan St. Petersburg en Moskou, d.d. 27 september – 1 oktober 2003

Beknopt verslag

Van 27 september tot 1 oktober heb ik een werkbezoek gebracht aan St. Petersburg en Moskou. Dit bezoek stond in het teken van de langdurige samenwerking op het terrein van onderwijs en onderzoek met de Russische Federatie. Tevens was er aandacht voor de 'Dutch Days of Culture' ter gelegenheid van het 300-jarig bestaan van St. Petersburg.

Gesprek met A.A. Fursenko, eerste vice-minister van Industrie Wetenschap en Technologie van de Russische Federatie

Tijdens een werklunch op 29/9 met eerste vice-minister A.A. Fursenko van Industrie, Wetenschap en Technologie, en de heer prof. M.V. Kovalchuchuk, secretaris van de wetenschappelijke en technologische adviesraad van de president van de Russische Federatie, kwam naar voren dat nieuwe prioriteiten in de samenwerking moeten worden bepaald op een zeer beperkt aantal gebieden, teneinde gezamenlijk de vereiste kritische massa op het onderzoeksfront in de wereld te bereiken. Afgesproken werd het op 31 januari 2004 aflopende Memorandum van Overeenstemming per april 2004 te verlengen. Daartoe wordt het Mixed Committee gevraagd in januari 2004 met een voorstel voor een ontwerp te komen met aanbevelingen voor structurele relaties tussen onderzoekseenheden of zelfs 'joint laboratories'. Tevens moet het nieuwe Memorandum van Overeenstemming een helder onderdeel bevatten ten behoeve van jonge onderzoekers en stimulansen bieden voor samenwerking in de Europese Onderzoeks Ruimte.

Van Russische zijde was men zeer geïnteresseerd in de voortgang die wordt geboekt met de oprichting van een Europese Research Council. Tevens werd gewezen op de EU – RF top in november 2004 onder Nederlands voorzitterschap en het belang op die top substantiële aandacht te geven aan de samenwerking EU – Rusland op wetenschaps- en technologiegebied.

Bezoek aan Russische Academie van Wetenschappen

Bij het bezoek aan de Russische Academie van wetenschappen op 29/9 vestigde vice-president Platé van de Academie de aandacht op de buitengewoon goede resultaten die de samenwerking oplevert. De Academie is weliswaar geen partner in de Nederlands-Russische overeenkomst, maar de instituten van de Academie scoren in de open competitie om de goedkeuring van projecten erg hoog. Er werd een pleidooi gehouden voor samenwerking op interdisciplinaire gebieden. De kwestie van reïntegratie van de wetenschappen staat hoog op de Russische politieke agenda. Voorts bepleitte Platé een verdere integratie van onderzoeksactiviteiten en de opleiding van onderzoekers.

Ontvangst door prof. V.M. Filippov, minister van Onderwijs van de Russische Federatie

Tijdens een informele diner-ontvangst door minister V.M Filippov van Onderwijs op 29/9, heb ik met hem van gedachten gewisseld over de wijze waarop de Russische Federatie in het Bolognaproces zal

participeren na de recente toetreding op 18 september jl. in Berlijn. Het Memorandum of Understanding voor onderwijssamenwerking 2003-2007 dat ik eerder dit jaar met minister Filippov tekende (zie bijlage) wordt onder meer aandacht besteed aan samenwerking op het terrein van hoger onderwijs.

Kick-off conferentie voor onderwijssamenwerking

In Sint Petersburg heb ik op 30/9 de kick-off conferentie geopend van alle samenwerkingsprojecten in het kader van de nieuwe onderwijssamenwerking met Rusland. Deze projecten zijn beschreven in het Joint Workplan for the Dutch-Russian co-operation 2003-2005. Aan deze conferentie werd deelgenomen door vrijwel alle Russische en Nederlandse projectleiders, naast vertegenwoordigers van de onderwijsministeries.

Met de Nederlandse projectleiders heb ik gesproken over de meerwaarde van de projecten voor Nederlandse instellingen. Belangrijke constatering daarbij is dat de samenwerking over de loop van ruim tien jaren steeds meer is geëvolueerd van bijstand bij onderwijstransitie in Rusland, naar samenwerking waarbij er van elkaar wordt geleerd.

Herzen State Pedagogical University

Tijdens een ontvangst aan de Herzen State Pedagogical University, door rector prof. G. Bordovsky, heb ik met hem gesproken over de lerarenopleidingen.

Tevens heb ik bij die gelegenheid gesproken over de toekomst van het International Institute for Educational Innovation. Dit instituut, dat nu nog wordt gefinancierd door Finland, Nederland, Oostenrijk en Verenigd Koninkrijk, richt zich op de disseminatie van de resultaten van onderwijssamenwerking tussen deze landen en Rusland.

Werkbezoek aan Berlijn, d.d. 7- 10 december 2003

Beknopt verslag

Van 7 december tot en met 10 december 2003 heb ik een bezoek gebracht aan Berlijn op uitnodiging van de Duitse Bondsregering en de Duitse Bondsdag. Dit bezoek stond in het teken van vreemde talen beleid in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. Vanuit het Verenigd Koninkrijk was een ambtelijke delegatie afgevaardigd.

Freie Universität Berlin

Tijdens een bezoek aan de freie Universität Berlin (fUB) werd gesproken over de positie van vreemde talen in het curriculum van de universiteiten. Er tekent zich in Duitsland een trend af dat, naast de oorspronkelijke vreemde taalopleidingen, er steeds meer ruimte ontstaat om in het kader van een andere opleiding vreemde talenmodules te volgen. Daarmee wordt ingezet op een versterking van de taalcompetenties van studenten.

Daarnaast was er aandacht voor instrumenten die de taal-competentie van individuen kunnen meten in het kader van de Europese Taalportfolio. Met inzet van EU-middelen is hiervoor het instrument DIALANG ontwikkeld. Dit instrument kan direct via internet de taalcompetentie van individuen vaststellen en advies geven over de wijze waarop deze taalcompetentie op een hoger niveau kan worden gebracht.

Bij deze gelegenheid heb ik ook het Institut für Niederländische Philologie bezocht. Dit instituut speelt een centrale rol bij de verzorging van onderwijs neerlandistiek aan de universiteit, maar ook bij taalcursussen nederlands gericht op een breder publiek in Berlijn.

Baden-Württemberg / Thüringen / Berlijn

In een ontmoeting met vertegenwoordigers van de deelstaten Baden-Württemberg, Thüringen en Berlijn op 8/12 was er aandacht voor het vreemde talenonderwijs in het publiek gefinancierde onderwijs. Deze drie deelstaten hebben de laatste jaren hun beleid sterk gericht op vroegtijdig vreemde talenonderwijs.

In *Baden-Württemberg* krijgen kinderen vanaf 6 jaar te maken met vreemde talenonderwijs op school. Daartoe is op grond van wetenschappelijke inzichten besloten. Men heeft hiervoor met succes 7500 leraren in het po bijgeschoold in een periode van drie jaar. Naast onderwijs in de vreemde taal zelf, worden ook zaakvakken (aardrijkskunde, biologie en geschiedenis) deels in vreemde taal aangeboden. Opvallend is dat men heeft besloten om in de grensstreek met Frankrijk de buurtaal Frans als eerste vreemde taal aan te wijzen, op grond van de PISA-aanbeveling dat taalcompetentie het belangrijkste is voor deelname aan het culturele en sociaal-economische leven. Mede op grond hiervan kon men de bevolking in de grensstreek overtuigen dat Engels niet vanzelfsprekend de eerste vreemde taal zou moeten zijn.

Berlijn heeft vastgelegd dat alle kinderen vanaf 8 jaar Engels of Frans als vreemde taal aangeboden krijgen. Twee jaar later komt daar een tweede taal bij. Daarnaast vindt in 14 zogenaamde Europa-scholen voor het po en 4 scholen voor vo versterkt tweetalig onderwijs plaats. Kinderen worden hier

vanaf 6 jaar ingedeeld in klassen die voor de helft uit Duitse moedertaligen bestaan en voor de andere helft uit kinderen met één andere moedertaal. Dit onderwijs is voor 9 vreemde talen beschikbaar (Engels, Frans, Italiaans, Spaans, Pools, Turks, Russisch, Portugees en Tsjechisch). De belangstelling is groot genoeg (behalve voor Russisch) om de paritaire samenstelling van de klassen te kunnen waarborgen. De wens om in het onderwijs meer zaakvakken in vreemde taal aan te bieden, botst met de beperkte beschikbaarheid van deze competentie bij leraren. Tenslotte zoeken Berlijnse scholen, op grond van hun vreemde talen-profiel ook partnerschapsscholen in andere landen.

De deelstaat *Thüringen* laat de school voor po besluiten wat de eerste vreemde taal is (vanaf 8 jaar). Dat betekent voor 98% Engels, maar daarnaast wordt ook uit een veelheid van andere Europese talen gekozen. In zogenaamde Sprachengymnasien (vwo) wordt één taal of taalgroep in de eerste jaren centraal gesteld: Engels, Aziatische talen, Romaanse talen of Slavische talen. Daarnaast zijn er ook tweetalige Gymnasien. Binnen de scholen hebben alle afzonderlijke taalsecties zich moeten combineren tot één sectie. Dit zou ook moeten bijdragen tot standaardisering van gehanteerde terminologie en correctiewerk.

Uit de discussie met deze vertegenwoordigers bleek dat men in deze deelstaten de sterke nadruk heeft gelegd op verhoging van efficiëntie van het onderwijs in plaats van toename van het aantal lessen. In het beroepsonderwijs, dat in Duitsland sterk dual is vormgegeven, is het moeilijk kleinere werkgevers te overtuigen van het belang naast beroepsgerichte vakken ook vreemde talen in het onderwijs te bieden.

Charles Dickens Grundschule

Tijdens een bezoek aan één van de Berlijnse Europascholen (zie boven), de Charles Dickens Grundschule, werd duidelijk op welke wijze invulling wordt gegeven aan het principe van tweetaligheid en pariteit van leerlingen over de twee betrokken talen (in dit geval Duits en Engels). Alfabetisering van de kinderen vindt altijd plaats in de moedertaal. Men streeft ernaar dat alle kinderen vanaf 13 jaar het moedertaalniveau van de andere taal voldoende benaderd hebben om het taalonderwijs gezamenlijk verder te kunnen volgen. De leraren hebben zelf het lesprogramma ontwikkeld. Leraren die vanaf het eerste uur betrokken zijn geweest bieden ondersteuning aan hun collega's.

Ontmoeting met bondsminister E. Bulmahn van Bildung und Forschung

Tijdens een gesprek op 9/12 met de bondsminister van onderwijs en wetenschap, Edelgard Bulmahn, heb ik aandacht gevraagd voor de agenda van het Nederlandse EU-voorzitterschap in 2004, zoals beschreven in mijn brief aan uw Kamer van 16 december 2003 (Kenmerk IB/2003/58092).

In het licht van de gewenste toenemende mobiliteit van studenten delen wij zorgen over de invloed van EU-regelgeving op meeneembaarheid van voorzieningen als studiefinanciering. Met als uitgangspunt dat het thuisland van een EU-student zijn mobiliteit moet financieren zullen wij aan gemeenschappelijke voorstellen werken.

Met minister Bulmahn heb ik vastgelegd dat wij in het jaar 2004 het BAND-programma voor uitwisseling van deelnemers in het beroepsonderwijs zullen voortzetten. Wel zal dit programma in het tweede kwartaal van 2004 worden geëvalueerd, op basis van nog gemeenschappelijk vast te stellen criteria. Kern is dat het programma moet bijdragen aan een kwaliteitsverbetering van de opleiding van

de deelnemers evenals aan een mentaliteitsverandering t.a.v. grensoverschrijdende beroepsuitoefening en verbetering van de Duits-Nederlandse relatie.

Minister Bulmahn gaf aan dat vreemde talenonderwijs in het po en vo primair een aangelegenheid is voor de afzonderlijke deelstaten. De eerste kennismaking doen kinderen hier mee op vanaf 8 jaar en in sommige deelstaten al vanaf 6 jaar. Opvallend is dat in het Duitse onderwijs het Spaans inmiddels de plaats van het Frans heeft overgenomen als tweede vreemde taal.

In Duitsland blijkt - vergelijkbaar met de situatie in Nederland - dat de huidige generatie kinderen van migrerende werknemers, meer moeite heeft met het Duits dan twintig jaar geleden het geval was. Men overweegt een taalbeheersingstest af te nemen bij alle kinderen die het onderwijs instromen (vanaf 6 jaar).

Ten aanzien van fundamenteel onderzoek benadrukt minister Bulmahn het belang van sterkere samenwerking binnen de EU. Dit zou moeten geschieden door een specifieke voorziening binnen het Kaderprogramma. Daarbij zou geen politisering of bureaucratisering van verdeelmechanismes binnen de EU moeten optreden. Met minister Bulmahn deel ik de mening dat een voorziening ter stimulering van wetenschappelijke excellentie binnen de EU meerwaarde heeft en dat overwegingen van wetenschappelijke kwaliteit daarbij voorop dienen te blijven staan. Wij wachten met belangstelling een mededeling over deze thematiek van de EU Commissie af, die is aangekondigd voor aanvang 2004.

Ontmoeting Kultusministerkonferenz

Met de president van de Kultusministerkonferenz (de vergadering van deelstaatministers van onderwijs), Karin Wolff, Kultusminister van Hessen, heb ik op 10/12 ook de voornemens voor het Nederlandse EU-voorzitterschap besproken. Tijdens een hierop volgend bezoek aan de Kultusministerkonferenz kwamen ook nog enige andere onderwijsthema's aan de orde.

Steeds meer deelstaten werken aan het vormen van brede scholen. Dit gebeurt in samenwerking tussen de scholen, muziekscholen en jeugdverenigingen (die vanouds in Duistland een prominente positie hebben). Financiering geschiedt vanuit de deelstaat en de gemeente, aangevuld met extra middelen vanuit de bond.

Onder invloed van financiële krapte overwegen steeds meer deelstaten om collegegeld voor het hoger onderwijs in te voeren. Een aantal deelstaten voert een proces om vastgesteld te krijgen dat dit ook mogelijk is voor de eerste studie die in het hoger onderwijs wordt gevolgd. In zijn algemeenheid probeert men het aandeel van private financiering van het hoger onderwijs te vergroten waarbij punt van zorg is dat de extra gelden ook ten goede komen aan het onderwijs.

Ten aanzien van het vreemde talenonderwijs uitte men de zorg dat ondersteunende EU-programma's een breed verzorgingsgebied moeten houden. In veel deelstaten wordt invulling gegeven aan tweetalig onderwijs door de zaakvakken (aardrijkskunde, biologie en geschiedenis). Men zou hiervoor graag meer moedertalige sprekers in het onderwijs aanstellen, maar heeft problemen om deze te werven en met de arbeidsvoorwaarden (die vaak lager uitvallen voor personeel dat geen Duitse opleiding heeft gehad).

Hoewel de Kultusministers graag meer op prestatie van scholen zouden sturen, bestaat hiertegen veel weerstand vanuit de beroepsverenigingen van leraren, vakbonden en schoolbesturen.

Afrondend kan ik aangeven dat dit bezoek inspirerend is geweest, zowel vanwege de verschillen als de overeenkomsten met de Nederlandse praktijk.

Werkbezoek aan Boedapest, d.d. 11 december 2001.

Op 11 december heb ik in Boedapest een bezoek gebracht aan de Hongaarse minister van Onderwijs en Onderzoek, Balint Magyar. Hierbij heb ik met mijn collega van gedachten gewisseld over de inzet van het Nederlandse voorzitterschap voor de EU, zoals beschreven in mijn brief aan uw Kamer van 16 december 2003 (Kenmerk IB/2003/58092).

Tijdens dit bezoek heb ik twee nieuwe samenwerkingsovereenkomsten op het gebied van onderwijs en onderzoek getekend (zie bijlagen). Beide overeenkomsten geven vervolg aan de vruchtbare samenwerking die er tussen Nederland en Hongarije op deze twee gebieden reeds meer dan tien jaar bestaat.

Het zogeheten Memorandum of Understanding op het gebied van onderwijs verlegt enerzijds de al langer bestaande samenwerking met Hongarije en voorziet anderzijds in soortgelijke onderwijssamenwerking met alle andere toetredende lidstaten van de Europese Unie. De overeenkomst richt zich onder meer op het speciaal onderwijs, op het beroepsonderwijs (kwalificatiestructuur en kwaliteitsbewaking) en op het hoger onderwijs (testen van academische vaardigheden).

Op het terrein van onderzoek zet ik de samenwerking met Hongarije voort in Europees verband. Aan Nederlandse kant bouwden NWO, TNO, NIAS, Senter/EGL het afgelopen decennium nauwe banden op met hun Hongaarse tegenhangers. De Letter of Intent voor onderzoekssamenwerking die ik met minister Magyar heb getekend, stimuleert het opgaan van deze samenwerking in een groter Europees verband.